

KALIX KOMMUN

Service- och kommunikationsenheten

Nygatan 4, 952 81 Kalix
Telefon 0923-650 00
kommun@kalix.se www.kalix.se

Datum

2024-04-08

Diarienummer

2024-00012

Ku2023/01197

Kulturdepartementet
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Beslut i brådskande ärende

Kommunstyrelsen beslutar att avge nedanstående remissvar till kulturdepartementet. Remiss av SOU 2023:68 Som om vi aldrig funnits - exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset.

Beskrivning av ärendet

Kalix kommun har tagit del av slutbetänkandet *Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset*, som kommer med två tillhörande publikationer; intervjuerättelser *Som om vi aldrig funnits - Vår sanning och verklighet* samt forskarrapporter *Som om vi aldrig funnits - Tolv tematiska forskarrapporter*.

Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset har haft i uppdrag att kartlägga och granska den assimileringspolitik som svenska staten och Svenska kyrkan bedrev mot tornedalingar, kväner och lantalaiset under 1800- och 1900-talen. Uppdraget har även inneburit att sprida information för att öka kunskapen om minoriteten och dess historiska erfarenheter. Kommissionen lämnar förslag på fortsatta insatser som kan bidra till upprättelse och främja försoning. De personliga berättelserna är en central del i kommissionens kartläggning. De har intervjuat 166 enskilda personer om deras erfarenheter av assimileringspolitik. Kommissionen har även beställt forskarrapporter på olika teman samt gjort efterforskningar i arkiv och annat material.

I betänkandet talas det om kvarlevande orättvisa och reparativ rättvisa, vilket är bra att ha med sig. Assimileringspolitikens konsekvenser utgörs alltså både av nutida erfarenheter av exkludering, och av ärvda trauman och olika slags kvarlevande orättvisor. Några aspekter av kvarlevande orättvisor är den ärvda skammen och tystnaden. Många av de intervjuades berättelser handlar om känslor av skam, dels för vad de utsatts för och för det egna språket, då de förbjöds att tala sitt modersmål i så väl skolan som i arbetsstugan. Minoritetens språk och kultur har under lång tid varit föremål för negativa och förminskande beskrivningar och värderingar som med tiden införlivats och blivit en del av självbilden för många. Reparativ rättvisa innebär kort att staten och Svenska kyrkan som är ansvariga för den statligt sanktionerade assimileringspolitikerna också har ett moraliskt ansvar att reparera och gottgöra för skadan.

Yttrande:

Kalix kommun tillhör inte området som är kopplat till den undersökta assimileringspolitikerna, men vi yttrar oss som förvaltningskommun för meänkieli med fokus främst på det allmännas ansvar och utbildningsfrågan.

Kalix kommun kan konstatera att Sannings- och försoningskommissionen har utfört ett gediget arbete med många infallsvinklar i den mångfacetterade frågan.

14.7.1 Förslagen i betänkandet *Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering bör genomföras*

Förslag: Regeringen bör utan dröjsmål genomföra förslagen i betänkandet *Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering* (SOU 2017:91).

Förslagen för de nationella minoritetsspråken innebär i korthet:

- undervisningen i de fem nationella minoritetsspråken i grundskolan ska regleras särskilt och benämnas nationella minoritetsspråk och anges som ämne i skollagen,
- den minsta garanterade undervisningstiden för ämnet nationellt minoritetsspråk ska regleras i timplanerna för grundskolan och vara 960 timmar,
- tvåspråkig undervisning på de nationella minoritetsspråken bör införas och utökas och för alla fem nationella minoritetsspråken bör gälla samma villkor för tvåspråkig undervisning som för finska i åk 1–9,
- en strategisk handlingsplan behövs för att kunna skapa en fungerande lärarutbildning i de nationella minoritetsspråken på kort och på lång sikt och vara relaterad till målet att stötta en språklig förstärkning och revitalisering av språken,
- ämnet nationellt minoritetsspråk ska kunna ingå i en ämneslärarexamen. Kalix kommun ställer sig positiv till detta förslag, men vi ser också en utmaning i att öka timplanen.

Europarådet har återkommande kritiserat Sverige för arbetet med de nationella minoriteterna och som kommissionen skriver gäller det bland annat just modersmålsundervisningen. Även Europarådet rekommenderar tvåspråkig undervisning i nationella minoritetsspråk.

Intresset

Det viktigaste är att väcka intresset för språket - vi måste få barnen (familjerna) att vilja läsa meänkieli till att börja med. I vår kommun är det få elever som läser meänkieli. Många gånger konkurrerar valet med att läsa finska i stället. Fortfarande lever en del föreställningar kvar om att meänkieli inte är ett riktigt språk och det måste tvättas bort. Det är många delar som hänger ihop med meänkielis framtid, framför allt språkvård och satsningar på språkteknologi och då till exempel ett rättstavningsprogram, vilket också skulle höja språkets status. Språket är i ett historiskt spännande läge med standardisering på gång, sjätte upplaga av grammatikbok och det är kanske nu som språkets framtid formas både rent språkligt och att vi banar väg för fler språkdomäner. Det tar tid att få bort den kvarlevande orättvisan, även om situationen och intresset för

meänkieli förbättrats den senaste tiden, så behövs informationsinsatser till föräldrar och samhället i stort för att lyfta språket och öka intresset.

Kommunen

Det som vi som förvaltningskommun kan göra är att öka kunskapen, men också att synliggöra språket i exempelvis skyltning, annonser och sociala medier. I vår kommun efterfrågas inte information skriven på meänkieli och sällan heller muntlig information. Trots det översätter vi mycket information och annonser till meänkieli för att synliggöra språket och ge språket nya domäner eller användningsområden. Kommunens arbetsplatsannonser har meänkieli som merit och det är viktigare än någonsin att vi får in personal med dessa kunskaper, då många meänkielitalande antingen gått i pension eller börjar närma sig pensionsåldern. Vi måste tillgodose språkkunnig personal på både förskolor, skolor och äldreboenden.

Lärare

Assimileringspolitikens påverkan syns i dagens situation för meänkieli med generationer som tappat språket, varvid många föräldrar inte kan överföra språket själv till barnen hemma, vilket kommissionen också påpekar. Modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning är A och O, då eleverna behöver rustas ordentligt med meänkielikunskaper så att de kan tala, läsa och skriva språket och bli aktivt tvåspråkiga. Det är de barnen som sen kan föra språket vidare till kommande generationer. Många med goda kunskaper i meänkieli börjar bli till åren och det är viktigt att ta tillvara deras kunskaper. Det vore optimalt att de med goda kunskaper lär ut vidare till pedagoger och blivande pedagoger. Som kommissionen berättar är lärarförsörjningen ett stort problem, vilket vi som kommun också erfar. Förslaget som så, borde samtidigt bidra till att höja statusen för modersmålslärarna, vilket är en förutsättning för att få nya lärarkandidater. Sedan krävs naturligtvis annan stimulans som komplement till skolan, meänkieli måste få mer utrymme i samhället i stort och i synnerhet inom kulturen. Mycket skapas inom litteratur, musik, film och teater, men det är svårt att lyfta fram och nå ut. Det är som att den fortfarande osynliggörs och det är en vid terräng att utforska även för majoritetssamhället. Trots att det skapats mycket är det fortfarande ett stort behov av all litteratur men framför allt barn- och ungdomsböcker och läromedel, vilket bör prioriteras.

14.8.2 Integrerad undervisning på meänkieli i kommuner i förvaltningsområdet

Förslag: Statens skolverk bör ges i uppdrag att i dialog med minoriteten utforma en flerårig försöksverksamhet inom förvaltningsområdet för meänkieli i syfte att ge elever möjlighet till dels fler undervisningstimmar i meänkieli i grundskolan, dels undervisning på meänkieli kring minoritetens historia, hantverk, traditioner och kulturarv. Riktade stadsbidrag bör utgå till kommuner som ansluter sig till försöksverksamheten. Kalix kommun ställer sig positiv även till detta förslag, som i mångt och mycket går i samma anda som föregående förslag, bara att försöksverksamheten ska påbörjas inom förvaltningskommunerna, vilket är rimligt. Allt detta under förutsättning att det finns lärare att tillgå. En obruten utbildningskedja skulle naturligtvis trygga för att barnen får goda kunskaper i språket och därmed stärka språkets överlevnad. I samma

satsning anser vi att det också vore lämpligt att ge lättillgängliga språkkurser till framför allt föräldrarna till dessa barn, men även skolpersonal och andra intresserade, för att ge bättre förutsättningar för satsningen.

14.8.3 Utvecklade möjligheter att lära sig meänkieli i vuxen ålder

Förslag: Regeringen bör utreda hur statsbidrag för bl.a. alfabetiseringskurs i meänkieli kan genomföras. Stöd för att underlätta studier i meänkieli kan, mot bakgrund av vad som framkommit i kommissionens kartläggning, betraktas som en form av upprättelse för den språkförlust som många intervjupersoner har beskrivit.

Kalix kommun ställer sig positiv till förslaget och ser detta som en förutsättning för både upprättelse och språkets överlevnad. Om satsningen ska påbörjas i mindre skala vore det lämpligt att sätta detta i förvaltningskommunerna med tanke på förslaget ovan, integrerad undervisning på meänkieli i förvaltningskommuner.

14.11.7 Region Norrbotten och kommunerna bör aktivt synliggöra minoriteten genom Filmpool Nord

Uppmaning: Region Norrbotten tillsammans med kommunerna Arjeplog, Boden, Gällivare, Haparanda, Jokkmokk, Kalix, Kiruna, Luleå, Pajala, Piteå, Älvsbyn, Övertorneå och Övertorneå bör undersöka möjligheten att på ett aktivt sätt bidra till att minoriteten och meänkieli synliggörs i film och tv-produktion.

Kalix kommun anser att uppmaningen är god.

Slutligen kan det konstateras att det inte bara är fråga om upprättelse och försoning, utan det har gått så långt att det nu också handlar om ett ansvar att rädda ett språk. Situationen är allvarlig och det krävs omedelbara åtgärder för att bättra meänkielis chanser till överlevnad.

Enligt kommunstyrelsens delegationsordning punkt 13.1 Beslut i brådskande ärende

Delegat: Susanne Andersson

Titel: Kommunstyrelsens ordförande

Underskrift:.....